

Peter Debaere en Steven Debaere, *Naar jouw Amerika en terug. Brief voor Anna* (Kalmthout: Pelckmans, 2022, 280 pp., ISBN 9789464019216).

Met *Naar jouw Amerika en terug. Brief voor Anna* schreven de broers Peter (historicus) en Steven (econoom) Debaere een inspirerend en meeslepend relaas over migratie. Hoofdfiguur is hun eigen grootmoeder Anna Remmerie (1899-1979), die in het interbellum ruim tien jaar lang bij verschillende Amerikaanse gezinnen als dienstmeisje aan de slag was. Wat het boek van vele andere publicaties rond migratie onderscheidt, is de kracht waarmee het bepaalde stemmen laat doorklinken, zowel die van de protagonist als die van haar kleinzoons. Die laatsten zien af van krampachtige pogingen hun eigen betrokkenheid te verdoezelen: met veel zelfbewustzijn spelen ze hun familiale band met Anna en hun eigen trans-Atlantische blik – Steven woont en werkt al jaren in de Verenigde Staten – als sterktes uit. *Naar jouw Amerika en terug* leest als een lange brief aan Anna, de grootmoeder die ze tijdens hun onderzoek opnieuw leerden kennen én die ze bovendien rechtstreeks aanspreken, een ongebruikelijke stijlkeuze die nergens geforceerd aanvoelt.

Toch is het vooral Anna zelf die de toon zet. Wars van de nog altijd aanwezige gewoonte – het meest uitgesproken in (maar niet beperkt tot) academische studies – om migratie in termen van cijfers en vooral anonieme golven te vatten, geven de Debaeres een stem aan de jonge vrouw uit het West-Vlaamse Heule die in juli 1921 in Le Havre inschepte. ‘Anna dobberde niet op de golven van de geschiedenis, maar ze navigeerde’, klinkt het in een erg rake zin (233). Anna krijgt bovendien niet alleen een stem maar ook een gezicht. De auteurs maken immers dankbaar en creatief gebruik van foto’s die tijdens haar Amerikaanse verblijf werden gemaakt. In plaats van deze beelden louter als illustratiemateriaal in te zetten, of de analyse te beperken tot identificaties van personen en plaatsen, gaan de Debaeres op zoek naar ‘de verborgen boodschap’ die op de gevoelige plaat werd vastgelegd (127). De beargumenteerde hypothesen over Anna’s karakter of over de band met haar vriendinnen, haar (latere) echtgenoot Alfons en de kinderen uit de gezinnen waar ze werkte, helpen niet alleen de broers maar ook de lezer om een goed beeld te krijgen van het leven dat de migrante leidde en de dromen die ze koesterde.

Naar jouw Amerika en terug biedt een erg persoonlijk verhaal van migratie, dat zich bovendien niet tot het eigenlijke verblijf overzee beperkt. Vaak onderbelicht of zelfs totaal afwezig in andere publicaties, komt ook de periode na Anna’s definitieve terugkeer in 1932 uitgebreid aan bod. Zelfs al spreekt haar wedervaren vanaf dan misschien minder tot de verbeelding,

de auteurs slagen erin om aan te tonen hoe ze haar Amerikaanse jaren nooit helemaal achter zich liet. Om te beginnen was er de aardige som spaargeld die ze aan haar omzwervingen overhield, maar ook tal van meer of minder subtiele invloeden op haar verdere leven komen voorbij. Zo bespreken de auteurs Anna's correspondentie met vroegere kennissen, haar uitgesproken voorliefde voor hoedjes, of het onverwacht inzetten van de Engelse taal (onder meer wanneer artsen onderling een heimelijke diagnose over een van haar zoons probeerden te stellen of later als een van de eerste tekenen van haar opkomende dementie). Ook op andere punten biedt deze biografische studie een aanvulling op heersende narratieven rond migratie: met de keuze voor een dienstmeid in plaats van een familievader blijft het fenomeen van kettigmigratie grotendeels buiten beeld. Die vorm voerde de boventoon in eerdere studies naar trans-Atlantische migratie vanuit de Lage Landen, zoals *Vrijheid in het verschiet* (Hans Krabbendam, 2006), *De dynamiek van een emigratiecultuur* (Enne Koops, 2010), *Promoters, Planters and Pioneers* (Cornelius J. Jaenen, 2011) of *Boer vindt land* (ed. Andreas Stynen, 2014). Het is bovendien een perspectief dat deze auteurs toeliet om ook etnische gemeenschapsvorming te belichten. Dergelijke netwerken speelden evenwel niet voor alle migranten een doorslaggevende rol. De broers Debaere geven de lezer een inkijk in het leven van een ander, nog te weinig gekend type migranten, dat zich onder meer door een (nog) grotere mobiliteit onderscheidde.

Om een breder publiek dan enkel hun eigen familie aan te spreken, streefden de auteurs naar een evenwicht tussen 'de kleine geschiedenis' en 'de grote geschiedenis' (228). Die ambitie resulteert in een erg associatief verhaal, waarin de lezer niet alleen Anna maar ook de Amerikaanse samenleving in het Interbellum en het naoorlogse Vlaanderen beter leert kennen. Een rijke buurman die een van zijn bezittingen Gatsby House noemde, een voormalige kok van Japanse origine of een carrière gestimuleerd door een oorlogsburgemeester bieden kansen voor een ruimere blik die de Debaeres niet laten liggen. Zelfs al lijken niet alle associaties even relevant, toch bieden zelfs uitweidingen over de *Civil War* of over de Vlaamse Beweging aanknopingspunten die later in het boek hun waarde bewijzen. De keuze voor een dergelijke opbouw stond een bredere waaier aan bronnen toe, waaronder heel wat kranten. Dat was des te meer welkom omdat Anna's verhaal zich niet eenvoudig liet vertellen: slechts de aan haar gerichte correspondentie stond ter beschikking, zodat de auteurs met een omweg naar haar eigen stem op zoek moesten. 'Langzaam puzzelen we je verleden in elkaar. Stukje voor stukje' (150). Toch bleef de kennis over Anna's wedervaren onvermijdelijk op vele punten onvolledig, wat de broers niet ontmoedigde: onderbouwde speculaties en hypothesen klinken niet alleen zinvol maar worden vooral ook transparant gepresenteerd.

Wanneer de auteurs in hun epiloog terugblikken, doen ze dat terecht met de nodige trots. Sommige details overtuigen niet helemaal – zo kan de

schaal worden betwijfeld waarop Belgen tijdens de Duitse bezetting van 1914-1918 Engels leerden en de *stars and stripes* uithingen – maar die doen geenszins afbreuk aan de kracht van het gelaagde verhaal in *Naar jouw Amerika en terug*. Nog los van de onmiskenbaar haast literaire verdienste, bewijst deze *Brief voor Anna* vooral dat historisch onderzoek persoonlijk kan zijn zonder aan wetenschappelijk belang in te boeten, zelfs wanneer die persoonlijke toets van enig activisme vergezeld gaat. De empathie waarmee Peter en Steven Debaere naar hun grootmoeder op zoek gingen, brengen ze onder woorden voor alle anderen die de oversteek naar Noord-Amerika waagden, maar ook voor ieder die vandaag, een eeuw na Anna, op zoek naar kansen de wereld afreist. Een ‘nieuw sociaal contract’ (169) lijkt in deze turbulente tijden niet voor meteen, maar dit boek biedt zowel historici als een breder publiek stof tot nadenken.

Andreas Stynen, KU Leuven